

Presidential Communications Operations Office

Presidential News Desk

SPEECH OF
PRESIDENT RODRIGO ROA DUTERTE
DURING THE 1st SUBARAW BIODIVERSITY FESTIVAL

[Delivered at Amphitheater, Mendoza Plaza, Puerto Princesa City, Palawan | 10 November 2018]

Maraming salamat po. Kindly sit down. Thank you for your courtesy.

Mga kapatid kong mga Moro, assalamualaikum. Alam mo ang lola ko kasi Maranao. Kaya ‘pag may makita ako na nga Moro, binabati ko talaga kasi hanggang Abra ‘yan eh. Karamihan sa ating mga kapatid na Moro, mga Maranao nakakaawa.

They start a new life outside of --- galing Marawi karamihan ‘yan, Lanao del Sur and everywhere. Maski saan ka magpunta, nandiyan ‘yung kapatid nating mga Moro. Muslims.

Sa Davao, ‘yung maraming negosyante. Malaman mo na Maranao kasi sa malayo pa magsabi man ‘yan sila DVD-DVD-DVD-DVD. DVD. *[laughter]* Puro pirated. *[laughter]*

Tapos tanungin ko, “T*** --- bakit ka may hawak na x-rated?” “Ah wala ‘yan. Hindi man ako manuod. Magbenta lang ako.” *[laughter]* Mamroblema tayo dito sa mga kapatid natin.

“Kaya nga eh. Bawal sa Moro na mag --- Muslim na maghawak-hawak kayo ng mga...” Ah sabi niya, “Hindi man ako manuod, Mayor.” Ganun ka... Mautak itong Maranao ‘to. Maranao kayo diyan. Maranao?

Eh ang Maranao, mahirap mo dalhin. Ang mga Maranao sa Davao, mag-sige siya, marami na mag-overspeed. Kaya habulin ng pulis. Habulan sila. Hindi magpara. Sinasabi ng pulis. Hanggang harangin doon sa --- ‘yung jeep na ano --- wagon ng pulis tapos sa...

“Anong --- bakit mo ako pinapara?” “Ay ikaw talaga. Overspeeding ka. Tumatakbo ka ng --- saan ka ba?” “Eh ‘di mag-uwi nga ako doon sa Butuan. Uwi ako sa Marawi.”

“Eh bakit ka mag --- parang walang umaga na, walang tomorrow.” “Ito na ang problema ngayon kasi ikaw ang nag-overtake sa akin tapos ako ang overspeeding. *[laughter]* Anong klaseng pulis ka?”

You know, I have to deal all kinds of... Tayo-tayong mga Pilipino. We have to understand each other. Iyong mga Maranao, huwag na kayong sumali diyan sa...

Basahin ko muna ‘yung speech ko tapos... I’d like to --- I’d like to... Kawawa na ‘yung gumagawa nito. *[laughter]* Minsan sa eroplano na lang, last minute. Kaya just to give honor and maybe I’ll have to also acknowledge the persons here.

Congressman Frederick Abueg; Palawan Governor Jose Alvarez, pinsan ko man ‘yan sa totoo lang. *[applause]* Asawa niya. Hindi kami. *[laughter]* Mayor Lucilo Bayron *[applause]*; Mr. Bong Go, ang aking aide *[applause]*; Hindi naman ito nagkakampanya. It’s not yet... Sinasabi ko lang sa inyo. Si Bong Go; si Harry Roque; *[applause]* Tapos si Francis Tolentino. *[applause]* Kilala kami. He used to be the mayor of Tagaytay City.

And he was a --- ‘yung sa Liberal. What really happened was an awful one. Eh ang tao nag --- you know he was just trying to be --- nagmamagandang loob.

So ‘yung may kampanya, inosente naman. Sabi niya, mag-sponsor siya sa isang sayaw. So siya ang nagbayad ng grupo ng mga babae. Nung pagsayaw, alam mo na. Eh ‘yan ang sayaw ngayon ng mga --- maski sa TV. ‘Di nagk****-k**** ‘yung mga *[laughter]* singer niya pati ano. Tinamaan siya. Nilaglag siya ng...

Sabi ko kaibi --- sabi ko, “Halika dito.” Bakit... Ako, sabihin ninyo, magalit kayo kay... Ano ba kasalanan niya? Siya lang nagbayad mga talent fee. Tapos...

Wala namang --- ang sayaw kasi ngayon dala k**** talaga. And maybe some of them are offended and made it an issue against him and eventually he was found floating in the island of politics --- rather in the seas of politics, seeking to connect with an island. Tapos sabi ko, “Dito ka na lang.” Because natalo siya. Pero actually I’m just...

Nandito ba ‘yung Comelec? Huwag mo akong ma-ano-ano ha. Baka suntukin kita. *[laughter]* Ano lang naman ito. Iyong istorya ba. Nakilala ko kasi si mayor nung --- nagmomotor ‘yan eh. Kagaya si Butch Chase.

Iyan, wala kaming ginawa niyan kung hindi mag-motor. Do you know that we travelled the entire length and breadth of the country, nagmomotor lang. Big bike. Medyo... Ngayon, scooter na lang. Bisikleta kaya ko.

Actually I --- the reason why I’m suffering from pain 24 hours a day. And probably you see me always massaging the left nerve of my lower ear. It’s because I’m suffering almost everyday non-stop. In a scale of --- pain scale of one to 10, maybe something like two, three.

Kaya na-issue 'yan. Kasi nung una hindi ko talaga kaya. Hindi ko --- 'yung iba nagpapa-ano. Ang problema ayaw ng pamilya ko magpa-opera.

Basta 'yung spinal. Kasi 'yung OFW na asawa ko na nurse, 'yung pangalawa. Dalawa kasi asawa ko eh. *[laughter]* Eh 'yung iba, 'yung kaibigan kong si ano, apat ba 'yung kanya. *[laughter]* Hindi nga ang presidente, o apat, ako dalawa lang.

Eh ayaw niya eh, 'yung --- she's an OFW, a nurse. Sabi niya na huwag, huwag na huwag. Maybe she has seen so many operations gone awry. And pati ako sabi ko --- because before deciding really to see the neurosurgeon. Maski siya mismo.

Sabi niya, kung kaya mo. Kay 'yung Fentanyl. Ang naging issue sa --- ng mga buang-buang sa akin. Naka-drugs daw ako. T*****. Iyong drugs, 'yang pain killer 'yan. Pero sabi ng doktor, ang isang ganun, one piece i-cut ko nang apat. One at a time, two days. Parang adhesive.

Okay man pero medyo may naiwan na sakit. So sinubukan ko dalawa. Maganda ang feeling ko. Sabi ko maganda man kung ano, naka-droga ka. *[laughter]* Dinadagdagan ko ng isa, tatlo. Para talaga akong... Hanggang nahalata na ng asawa ko. Sabi niya, "Pagka ginamit mo 'yan, magiging addict ka. Tingnan mo."

"Binigay man ng doktor 'to." "Anong diperensya?" Sabi ko, "Basta may pambili ka lang." Ngayon, minsan, isang --- isang ano na. Isang page na. Pumunta ako sa doktor. Sabi niya, "Mayor, one fourth lang ang ginagamit mo?" Sabi ko... Sabi niya, "Mayor hindi mo ako niloloko?" Sabi ko, "Hindi. Hindi man ako manloko ng doktor."

Sabi niya, "'Di ba sinabi ko sa'yo one fourth lang." Sabi ko, "Oo. One fourth lang." Sabi niya, "One fourth tapos 'yung lama (residue), 'yung..." 'Di nakapilit 'yan diyan sa skin mo. Pagtanggal mo, mag-iwan ng anong... Sabi niya, "Isang ano man ang nilagay mo." Ah so sabi ko, "Ngayon lang kasi pupunta na sa..."

Sabi niya, "Kailangan either you stop it, hindi na rin 'yan ang remedyo kung gusto mo operahan. Pero 'yun, 'pag nagkamali ka diyan sa --- so many thousands of nerves there, mag-isang mali kang --- wala na. Marami ako nakita. Pari, naoperahan. Pag-opera, hindi na makatindig."

Sabi ko, "Gaba." *[laughter]* May pari ba dito? Ako mag-volunteer ng putol ng... Hindi. Biro lang 'yun. Lambingan lang 'yan amin ng pari. Kay itong mga Obispo itong mga p***** i***** 'to, akala mo mga aral. Mas marunong pa.

Paano hindi ako maka-diyos na --- nag-aral ako ng Ateneo tapos I got my law sa San Beda. O how can I be a --- kaya 'yung... But do not invoke...

Ang problema kasi --- avoid, avoid. Pati 'yung mga kapatid ko na Moro, avoid using the platform of Allah, God, kung sa platform o ano. Kasi ang balik --- pagbalik niyan... Eh 'yung ano mo, 'yung

ginagamit mo na ano, 'yun ang titirahin. Eh 'di diyan na tayo magkakaroon ng problema. Eh kagaya ko, ako, may trabaho ako.

Let me just --- tutal madali lang man 'to. Hindi. Para ma --- wala na akong problema dito. Basahin ko na lang 'yung last page. *[laughter]*

Para --- you know, there are things which I would like to convey to you tonight. Maybe it would take a little bit longer than the speech. But I need to say it because 'yun ang punta ko talaga dito.

So tapusin na natin ito para wala ng...

Another remarkable achievement [is] the development of the community-based sustainable tourism parks such as the Mangrove Paddle, the Hundred Caves, the Isla Filomena Dive and Snorkeling Site, and the Sabang Falls to provide alternative tourist destinations and lessen the impact of tourism-related activities on the underground river.

Let us work together in protecting the environment so that the government's action to close Boracay Island will not be repeated elsewhere in the country.

May this festival be an occasion to strengthen your solidarity and commitment to uphold the reputation of Palawan as the "Best Island in the World." Totoo naman eh.

I wish the Subaraw Biodiversity Festival greater success in the years to come.

At ang --- well of course, ang development ninyo sana ma-sustain ninyo. Palawan is critical, very critical. Kaya --- kasi 'pag nagputukan 'yang China Sea na 'yan, ang lahat ng bala na-misfire pupunta dito. *[laughter]* Totoo. Island is very critical and I think as a matter of foreign policy, I will not allow any country to stockpile any kind of weapon dito sa inyo.

I'm putting on notice everybody, the United States, China, Australia, 'yung interesado, that the Philippines is not ready for a war. We cannot afford it and we cannot manage it. Magpalayo tayo diyan sa gulo na 'yan. Wala man tayong kasali.

We have the arbitration. Whether we like to believe it or not, but some of the Cabinet members, I think Atty. Tolentino is also there. Na sinabi ko talaga kay si --- kay President Xi Jinping who's scheduled to visit in the country.

Sabi nila wala akong ginawa. In the first bilateral meeting, in front of the military guys that I brought along --- Esperon, si Lorenzana, at si Chief of Staff, ngayon naging ano na DILG si Año.

I really bluntly said the statement to the President. "You know, I have also plans, among others, that I will try to dig oil in our territory."

Ang sabi niya, "Well you know, Mr. President, we just renewed our good relations which was interrupted." Sinabi nung previous president. "So nandito ka naman, we will just have to solve it the peaceful way."

"Yes, of course," sabi ko, "I cannot afford to go to war with you. It would be a massacre." I would not commit any of my soldiers or policeman to an exercise that would only up --- end up in a slaughter.

Sabi niya, "So we'll talk about it from time to time." So ngayon naunahan sila. But I'm trying --- I'm inviting the United States.

Ang una ang Israel. They had partnered with us for an exploratory activity. I'm not limiting it to anybody. China is claiming but I said, "Well you know, we won the arbitral." Nanalo tayo. Sabi ko, "How can I face the Filipino nation?"

Sasabihin mo hindi --- kumukuha 'yung oil diyan. Eh nanalo agad, then you claim it as historical property. Inyo talaga. But International Court says --- sa Court of Arbitration, that's a body under the UN, nanalo kami.

Tapos sabi niya, "We'll just proceed with caution. Dahan-dahan lang." And so now meron na tayong --- maybe we'll also try another activity of exploration. Exploration lang naman eh. The word is to explore, meaning to say to find out.

Pero 'yang oil sinabi ko sa China, kung meron man at kayo 'yung mag-di-drill diyan ng oil, sabi ko, "I will have to insist on mas malaki 'yung amin. Amin 'yan eh." Sabi niya, "Amin rin 'yan." O inyo nga pero amin 'yan. So kailangan mas malaki para --- anong iharap ko sa Palawan?

Alam mo bakit? Kailangan ko 'yung pera kasi 'yung inyong sitwasyon dito, 'yung inyong ilaw dito at this late of the day of development in the country, may brownout kayo na six to eight hours. That is not acceptable to me. *[applause]*

Kayo namang --- lalo na itong mga... Ilang NPA nandito ngayon? Kindly raise your hands. *[laughter]* NPA lang, NPA. *[laughter]* Huwag 'yung MN - ILF. Tapos daw sa BOL 'yung atin. NPA?

You know why? Right after World War II, kakaanak lang natin, every country involved that war - -- every country was preparing to discover natural resources to fund its rehabilitation aside from the money of the Americans.

But most of it, the aid, was given to Japan. Maybe for their atonement of their guilt sa Hiroshima pati Nagasaki. Talagang flattened 'yung... Doon nila ginamit 'yung first atomic bomb eh.

Kaya sabi ko naman sa inyo, "Why worry?" Mag-giyera ang Amerika pati China? Go ahead. Tapos magsabi ang Britain pati ang Australia, sasali ang Russia. Away tayo diyan. Maghintay lang tayo ng mga 72 hours, tapos na ang mundo. Una... Oo sigurado.

Paputukin nila lahat 'yan? Eh isang bomba sa Nagasaki tapos 100 times over as much powerful. Wala na. Goodbye Palawan. *[laughter]* Ah sa Davao malayo man 'yun pero abutin din kami doon.

Kaya ganito 'yan eh. Minsan kasi... After the war, Indonesia discovered oil in their country. Then Malaysia discovered their oil and Brunei realized that the place was floating under the sea of oil.

Ang Pilipinas hindi binigyan ng Panginoong Diyos. That the first oil na 'yung ganun talaga was in Alegria in Cebu. I cried. Tumalikod ako kasi nakakaawa ang bayan ko.

Kung isa lang, maybe in about five years' time it would serve the whole of Cebu. And probably if there are enough reserves, it would help the islands of the Visayas.

Kaya every time there is an increase of oil, automatic 'yang inflation natin kasi kinabukasan mag-increase na ang presyo ng gasolina, diesel, gaas. Lahat na.

Wala man tayo. Wala tayong buffer. Wala tayong pang-depensa diyan. We do not have a stonewall na hindi mag-aabot 'yung effect ng decision kasi nagkakagulo.

America is trying to --- ipit niya 'yung... So nagkakaroon 'yung traditional sources natin. Wala tayong oil eh. Iyan ang problema.

If you look around, it's all oil. Maghanap ka dito ngayon pati itong baso ko, 'yung semento na, sapatos mo, damit mo, 'yan lahat. That's oil.

You know why? Unless i-mano-mano mo 'yan. Eh 'yung atip mo, they are manufactured with machines and equipment. Paano gumagalaw 'yan? Power. Ito power.

Ngayon kung walang power, walang gumagalaw, walang produkto. That is the problem. I will simplify it for you. Iyan.

Dito ngayon sa inyo, I have nothing against cooperatives. They were the pioneering spirit of the early years of Iloilo, sa inyo dito, and the entire Philippines, Mindanao. Mabuti pa ang Mindanao ngayon wala ng... Noon ganun rin.

Ngayon, on the extreme, maybe I will just give you guys --- walang personalan 'to, trabaho lang. I'll give you about towards at the end of the year, a new set-up that would provide energy --- enough energy to run a place and so that it can develop and it can operate and it can move.

Kailangan... You'll have to upgrade your source of energy. Kasi 'pag hindi, ang gawain ko maghanap ako ng may pera talaga. China, eh nangangati ang kamay niyan eh just to get hold of developments here.

So meron kayo. I will bu --- I will expropriate your franchise. Bilihin ko 'yan. Well, at a valuation that is fair. Just compensation.

Kung ganun lang dito, to end this --- almost an impasse. I-expropriate ko 'yan, bayaran ko --- ipabayaran ko 'yang mga... Well, of the cooperatives, lahat. Then ibigay ko sa mag-operate na bago.

Kung magsabi sila they can operate a new one, o sige. So mag-usap tayo. I'd like the co... I'd like to talk to the governor and the ano --- si mayor. Mag-usap tayo. Mag-kape lang tayo sir sa opisina ko.

Bong, maybe can set-up a time and space for us. Pag-usapan natin 'to because it is... Hindi ko ma-ano na hanggang ngayon at this age, merong electricity, merong --- tapos napuputol.

Kaya pala ang changing scenery ng Palawan, 'pag may energy, andar ng mga makina, gumaganda 'yung mga babae. May ilaw eh. Nakapag-polbo, lahat, damit.

Kaya pala nung last time pagpunta ako dito medyo madilim. Wala man akong makitang maganda diyan... Pag-siga sa suga, ay p*****i** [laughter] karami man pala. May mga tisay rin dito.

You cannot. Walang ganun na klaseng [garbled]. Even if you'll try to work it out by other means, it would take you about...

Matagal ako sa gobyerno ha. I've been 23 years mayor of Davao City. Five years? Slow pace pa 'yan. But if you want, may mga major players. O mag sinong... I don't care kung sino. Marami 'yan sila with partners. Gusto ninyo?

Iyon ang nangyayari sa Iloilo. But I'm really trying to find out. Ito lang, is it justified? Because if it is providing good electricity, eh gusto mo lang mag-agaw ng negosyo, sabi ko, "Ah huwag naman."

If it can provide everything that a city needs to improve and to develop, then hindi ako makikialam. But kung andito, ang mabenta 'yung nagagamit ng panyo nila 'pag paypay siguraduhin mo lang na hindi mo gisikmahan 'yan eh.

Baka ginamit --- maya-maya gamit-gamitin mo 'yan. O mabenta dito 'yung paypay. So sabihin ko taga-Davao punta kayo.

Ang ating mga kapatid negosyante 'yan. Magdala kayo ng paypay kay lahat nagapaypay. Huwag masyado 'yung mahal.

So 'yan, that is my proposal. You better come up with something or I will do something for you. I do not want it if it's comfortable for you. But I said 'yung six to eight hours and you say that you need a city for tourism and economy.

You're putting yourself in... Nananaginip kayo eh. So saan? Either do it or I will do it for you. I will make the decision. I will expropriate. That's the only thing. I cannot confiscate.

But there are three basic powers of government. Marami mang abogado dito. One is the police power to maintain peace and order ganun. The second is the power of taxation kasi ang gobyerno hindi nag-iimprenta ng pera 'yan.

You --- we can only print money. Ang ating standard is ang ating ekonomiya. How much GDP you --- how much 'yung ano natin. Iyon lang ang pera natin. Hindi pwede mag-imprenta kay --- libre imprenta, 'di araw-araw ako naga...

So if there's not enough money, you have to bring in help para --- para umasenso talaga kayo. Kung ganun putol-putol.

Buti't na lang napunta ako dito kasi I --- that was the problem sabi ni Butch Chase. But if there's nothing that you --- if there's no relief in sight, better be --- you have to begin to talk and to the people who can help us. [*Unsay sulti ni... Unsay sulti ni... Energy? Kailan daw?*]

Ayaw ko kasi 'yang istorya-istorya, sa totoo lang. Ako magbilang ako ng ano. Natuto ako sa military. Sabi ko, "I'll just give you 72 hours. You work on it. Kung hindi mo kaya umalis ka diyan." Ganun ako hindi ako nagabigay ng... Hindi ako mahilig sa committee-committee.

Now let me explain para ma-ano. Baka sabihin niyo diktador ako, kasi maraming military sa Cabinet. Well, almost all of them. Hati na halos. Eh 'yung Bisaya diyan dalawa na lang eh. Ako pati si Dominguez and Pernia. Ang karamihan diyan Ilocano pati... Foreigners hindi na 'yan. Ang Cabinet is...

Alam mo, gusto ko military. Bakit? Sinisita nila ako. Militarization. Inugok man 'yang...

You know, I've been mayor --- I've been a prosecutor for nine years as well as doing trial work. That was my daily bread.

Ang experience ko diyan sa clogging pati the way 'yung bureaucracy talagang abutin ka ng siyam-siyam.

So when I became President, okay pa 'yun. So nagpa-falter, ganun 'yung iba as early as two months, tinanggal ko na.

Kaya 'yun nga, pagdating doon, hindi man sila mga kilala, labas kaagad. Tiningnan ko 'yung foreign trips nila pati 'yung CHED. Just imagine going in and out of the Philippines 21 times. P***** i** mo anong ginawa mo sa pera ng tao? Twenty one times in one year? Kaya sabi ko ngayon walang travel.

Sabi ko, inunahan ko. Pero ako sabagay mag-travel ako. Punta akong Singapore at pupunta ako ng --- sus kalayo nung Papua New Guinea. So gusto kong magbiro doon pero napakalayo. It's six hours from Singapore. Ewan ko kung dadating pa kami doon. 'Pag nawala 'yung eroplano, magtulong kayo ha --- maghanap. Six hours na 'yan.

Well, anyway sa bureaucracy, ganito 'yan. If you give ito to the bureaucratic level, makipag-debate pa sa iyo 'yan. Nangyari sa akin 'yan, t*** i**. Bago lang.

Kakasabi ko lang eh. Dagdag ako nang dagdag ng military. Sabi ko, "Gawain mo 'to." Ito namang mga military, pareho rin sa atin. Pero ito sila, 'pag sinabi mong gawin mo 'yan, ito nandiyan man si Myra, ang magandang... Kumusta ka man, Myra? Dalaga ka ba?

Nasaan gani ako? Nawala na ako tuloy. Ano 'yung sinabi ko? Ah itong --- 'yung Boracay na 'yan. Kung binigay ko 'yan, sa totoo lang, sa totoo --- in your own estimation, kung binigay ko 'yan sa bureaucracy, you think they can improve Boracay overnight? Ganun kabilis?

Bureaucracy? Abot 'yan ng --- ang estimate ko? Two years tapos mawala 'yung pera. Wala akong ano. Ganun talaga. Ganun talaga katindi ang corruption. Kaya 'yang Customs --- I dismantled the Customs. Tsaka hindi naman militarization 'yan.

When you call the Armed Forces to help, itong mga politicians, may iba mga senador. Papogi-pogi lang ang y***, wala namang alam. Walang laman ang sinasabi.

When you call the military to help, you are not appointing them to any position, neither are you designating them with specific functions.

Ano bang alam ng sundalo ng ledger pati journal? They are there to keep peace because Customs is an anarchy. Maski sinong ilagay mo talagang may corruption.

Na-p***** i** na ako sa totoo lang kasi pati ako na --- maski si... Eh Customs collector si Biazon noon. 'Di ba nagkakaso siya? Lahat na ng --- hindi nakakaintindi eh.

Gaya niyang maghanap ka lang ng butas pero make sure that your argument is also better than mine because if you do not have anything to say except to criticize like Pangilinan, well I'm sorry, better shut up.

Wala ka talaga. Ikaw 'yung abogado nalaman kong pinakabobo sa lahat. I will --- I'm not --- I'm not trying to destroy him. But I will --- in two minutes, I will destroy him. Makinig lang kayo.

Well, dito... Balik dito muna tayo sa bureaucracy. Remind me about Pangilinan. Konektado ito eh.

So 'yung bureaucracy, kagaya ng Marawi, kung hindi ko naala-ala, paglagay nila diyan sa chart sa Marawi, operation Marawi tapos administrative ganun, maraming committee, committee, committee.

Nakikinig ako sa isang Cabinet member. Sabi ko ganun lang ako. Ah ganun. Tapos dito committee, purchasing, sabi ko ganito. Sabi ko --- ito assistant ko si Bong. "Tawagin mo nga si ano --- General Eduardo del Rosario. Tawagin mo nga."

Pagdating, sabi ko sa opisina, "Nakita mo 'yan? Gawain mo 'yan. Give me houses for Marawi within 100 days." In 100 days, may mga bahay. Magaganda. May mga taga-Marawi nakita. Maliit lang pero pwede kang matulog.

Maganda ang set-up. Well, it's just maybe constricted because of the area that is small. Ngayon, okay na 'yun. Balik tayo dito sa... The one single... Ito totoo 'to ha, kaisa-isang publiko --- he calls him a servant.

Dapat waiter na lang siya eh. Siya 'yung nag... Kayo lahat, kayo lahat you are living witnesses. Iyong pag-iba ng 'pag --- nag-upside down ang ating law and order.

Kayong mga pulis, tell me. Kayo, kayo dito. Kailan lumala ang sitwasyon? Iyong pinasa ni --- sino 'tong p***** j***** 'to? Si... Pinasa niya ang batas sa juvenile law at tinaas niya from the indeterminate --- 'yung law noon.

Fifteen years old, hindi mo makulong. Doon tayo nagkaroon ng great injustice. Prosecutor ako. Kaibigan ko, may utang na loob ako sa kanya sa totoo lang. Pero nandiyan ngayon si --- I got a message from --- kay Sharon, 'yung asawa niya.

Pero sabi ko tanggapin natin 'yung mali natin na nagawa natin sa... Noong 15 years old, 'pag nahuli ng pulis pati kayo dito kunin ng barangay captain, kunin ng nanay pati tatay tapos ipakita 'yung birth certificate. Labas.

Labas-pasok all throughout of the country. Ang nagkasala, rape with homicide, balewala. Babalikan pa 'yung --- sabihin pa, "Ulitin namin 'yan sa anak mo." Ganun ka-brazen ang mga bata ngayon. Or at least ngayon merong konting kontrol.

Pero kita mo 'yung mga 17, 16 years old nasa... Hindi mo ma-presyo eh. So ilagay mo 'yan sila sa DSWD. Eh walang gwardiya, sumisibat lang, only to commit another crime in another day.

Iyon ang problema. Many thousands 'yung nabiktima, walang magawa kasi hindi mo nga mafilan (file) ng kaso. So itong mga 'to, that started about nine years ago?

Ito 'yung mga 15 years old doon na makita mo diyan sa EDSA snatching tapos tatakbo lang. Habulan ng pulis. 'Pag nahuli ang pulis, ang mga bata talagang 'pag hinawakan mo, mag --- they will fight it out to be freed.

Tapos ma-ano talaga ng pulis. Eh kung may sugat, pa-ano kaagad. Kulong pa ang pulis. Kaya sabi ko ito na nga ang nangyari. Pangilinan 'yan.

Mag-isip lang kayo noon pa hindi pa panahon sa batas ni Pangilinan at ngayon --- ang nangyaring... Hindi mo talaga ma-detain ang bata whatever the crime may be. It could even be genocide. Walang sasagutin.

Kaya rin kayong mga NPA, for all of your protestations, proclamations that you love this country, tapos ginagamit ninyo ang mga Lumad, the indigenous tribes of this country. Kung hindi pa kayo tanga, eh hindi pa kayo bobo kung...

You are taking advantage sa --- walang... Hindi ito insulto. Taga-bukid, kulang ang...

Seventy five percent of the total armed units ng NPA, 75, Lumad 'yan. It's either dito sa Davao --
- the Kalagan tribe, nandiyan 'yung Bagobo, Manobo. Iyon.

Hindi marunong mag-baril. Kaya pagka-engkwentro ng sundalo, lalo na 'yung mga ranger, hindi lang namin sinasabi. Kung magsabi 'yan patay marami 'yan.

Kawawa, naawa ako. Mga NPA... It's time for you to surrender actually. Sinabi ko nga, hindi ako magsiguro lahat. By the grace of God, maawa si Allah, in two years baka magkaroon tayo ng kapayapaan.

Agcaoili and Jalandoni --- I will not keep it a secret. I do not want iyang confidential-confidential. Pupunta dito sabi nila gusto nila akong kausapin. Ang problema nila pagka hinuli sila.

So sabi ko talagang huhulihin kayo. Sabi niya, gusto daw nila ako makipag --- makipag-ano sa kanila. So nagtawag ako ng cluster meeting kasali na mga military. So what do you think?

Sabi nila, baka. Baka pala. It's not a very big margin there. Pero baka pala. So, when I go back after Papua New Guinea and Singapore, I will make the announcement. Kaya usap tayo ulit kasi baka, baka pala. Sabagay ang *[garbled]* okay naman.

You know, I made simple promises, gusto ko nang mag-chismis ninyo. Si Myra o. Pati magkain. But you know, remember that when pumunta ako dito, I just made five promises.

And if you'd recall the presidential debates, I said the same --- the same predicates lang. One is that I will stop corruption. And nobody but nobody in this entire country can say I am not fulfilling my promise.

Then I said I will go after the drug industry. And I gave the orders to the military and the police because it has now come to be a national security threat for the nation.

Sinabi ko, go and destroy the apparatus and the organized crimes sa drugs. Destroy them. And it includes --- pagka inano mo 'yan it includes people. Eh talagang mamamatay. Ang sabi nila,

"Bakit si Duterte pinapatay 'yung mahirap?" Oh come on. What a f***** thing to say. Magpunta ako doon para magpatay ng tao?

You know, shabu is a commodity for the poor. It's just 200 per hit. And if you do it, how much in one week? Seven. Times it by the figure of Bato. One million six officially.

Iyon lumabas. Mga payat. Ganon 'yan sila. The classic ano ng adik, malaman mo. Ngipin. They keep on grinding their teeth. Ginaganun nila. At hindi kumakain. Iyong hindi sila kumakain, 'di na-rehab, wala man tayong rice crisis.

Ang mga p***** i**, 'yun nag-graduate sa rehab, lumalakas, gumana na. O itong milyon nagdagdag na bunganga na kumain, may gana na 'yan eh. Na-rehab na. Nagkaroon na tayo ngayon ng kulang sa bigas. Na-problema tayo. Balik na lang kayo sa shabu. *[laughter]* 'Pag magka-crisis dito, shabu na lang ibigay ko. *[laughter]*

Alam mo diyan sa mamatay diyan sa Tondo puro mahirap. Ang mga mayaman pati dito sa --- dito. Cocaine. Saan 'yung mga --- saan 'yung mga mayaman, mga turista nandiyan 'yan.

In Boracay, diyan sa itaas ng Boracay, diyan marami. So, may lupa pa diyan na if you extend it further... Ako, I'm sorry marami akong kaibigan na gumawa ng ano diyan sa Boracay.

Na-dismantle ko --- 'yung sa itaas talaga. At sabi ko para sigurado, eh sabi nila kasi nag-rehab ako. "Ibigay ni Duterte 'yan sa mga Intsik na mayaman na ano --- mga ano niya."

I have no enemies to serve. I have no friends to keep. Basta diyan sa... Ayan. Sabi nila maraming patay? Marami talagang patay. Lumalaban talaga 'yan.

Kay kung sabihin mo lang na --- nakaluhod naka-ganun ang kamay, huwag 'yan. Pero sabihin mo nakatindig, tapos may baril, barilin mo kasi papatay 'yan.

Nalaman ba ninyo kung ilan ang...? Pulis muna. Nalaman ninyo ilan ang pulis namatay? Almost 700 na pulis napatay. Basahin mo 'yung newspaper araw-araw. Meron 'yan dalawa, tatlo.

And in Marawi, in my place of --- sa lola ko. There was this rebellion. Dalawang klase sa Mindanao ang rebellion eh. Rebellion that is territorial. Iyan sila Murad pati si Misuari.

Okay 'yan pinag-usapan. Misuari has been good to me. Sabi niya, "Hintayin ko lang si Mayor kung --- when would be the right time to talk." And I was really busy doing BOL, so meron tayo. But Misuari is keeping his peace.

But there is another one. The extremists. Itong mga extremists bantay kayo kasi maraming puti dito. Iyan ang hinahanap nila eh. Ayan 'yang kini-kidnap nila.

They really hate the westerners. Sabagay, huwag kayo magtaka. Kung anong ginawa nila dito for 300 years, they subjugated our --- my country at ginawa niyang g*** ang mga lolo natin.

And ito namang sa Mindanao, massacre after massacre. Kaya ako you know --- I... But it would take some other time. Why? Why --- sabihin nila magpatay sila, hindi kasalanan 'yan. When they implore the heavens, magsigaw sila, there's a purpose there. It's not a crime to kill especially if... Patay ka diyan. It's not a crime to... It's not wrong.

Eh tama, sabagay, I said they are... Mahirap kasi itong mga western. Britain occupied Malaysia. The Dutch occupied Indonesia. The Amer --- the Spaniards occupied my country. And in the process of these 300 hundred years, marami silang napatay. Lalo na 'yung Moro. Nawalaan sila ng buhay, nawalaan pa ng lupa. So that is territorial.

Iyong isa Abu Sayaf, extremists. Ang problema niyan, pumasok ang ISIS. Iyan walang patawad 'yan. Ewan ko kung anong... They should not be named --- mentioning the name of God in vain. Because they kill and just kill and just kill and destroy and destroy and destroy. There's really no rhyme, no reason. Delikado 'tong mga...

I said there's something. It's a mass insanity there. You have a problem. Ngayon itong droga is another problem.

I told you when I became mayor sa Davao, I will build a city. It might not really be a beautiful city after all. May kulang ako na --- but I will build you a city that is comfortable to everybody.

Punta ka ng Davao ngayon, it has outpaced every city in the Philippines in terms of development. It's hitting nine point something percent sa economic growth --- domestic, local.

Do not destroy my city because I will kill you. Narinig ninyo? Do not destroy the young sons and daughters of the Filipino. Pilipino tayong lahat. P*** 'pag ginawa ninyo 'yan, papatayin ko talaga kayo. Tatapusin ko kayo. Wala na akong pakialam diyan sa human rights. If you are there out to destroy my...

Imagine kung Bato, 1.6 confirmed. So you are reducing one million six of my countrymen to slavery. And what is that? Slavery to a drug called shabu, which they cannot --- no more escape from because shabu shrinks the brain.

Kay everyday massacre... Iyong nandoon ako sa the other day, nakita ko sa --- may pinakita sa akin bata, pamangkin. May nagsabi daw sa kanya na patayin 'yung kaaway. Iyong nephew niya, 'yung pangbukas ng champagne, 'yung screw. Kawawa 'yung bata.

Iyon namang taga-bangko. It was raining so she was knocking at the door. The old mother and father sleeping could not hear her. Tinabihan lang siya ng mga adik, construction workers, dinala doon sa bakanteng lote. Ano nila... Tapos kinatay, ni-rape, sinunog pa.

Sino man maligayahan niyan? Kaya sabi niyang human rights, itong y*** ng --- itong putot na babae na itim. Sige man punta dito na ano, mag-sige yawyaw. Sabi ko --- 'pag na... Magbisita daw sa akin sabi niya.

Ay p***** i***** 'yan, 'pag humarap siya sampalin ko iyan.

Oo, honest. Wala ako --- hindi ako... O 'pag magpunta --- makita ko 'yan pumasok dito, sipa, sampal ang... T*** i** nakikialam kayo sa bayan ko. Anong...? Tinatakot mo ako? Huwag mo akong tatak --- bakit mo ako...?

Why do you bring me to a court? Sinong korte 'yan? Who are the --- elected ba 'yan? Appointed ba 'yan? Hindi ba 'yan palahubog? Anong --- 'yang jury nila, ang gumawa niyan EU.

So kahapon may meeting about aid na ibigay nila, European. Sabi ko --- may meeting eh, mga Australian pati Amerikano. Sabi ni Secretary Dominguez, "Pasalihin mo ito." Sabi ko, "Huwag, paalisin mo 'yan."

Wala mang pera 'yang mga 'yan. Ilan, 87 million? 'Pag nag --- maganda ito... Mag-ilaw lang itong... Maka-ilaw man lang kayo ng 24 hours. I'm not kidding. I'm not trying to be funny.

A good source of energy is --- which gives you 24 hours a day of light. Because that is 24 hours of everything moving. Refrigerator then the motors of the people, may gasolina. So there has been...

Then I told you that I will not... Nandiyan sila lahat. You can ask any, any Cabinet member. Walang transaction sa gobyerno involving money na dadating sa mesa ko. It begins and ends --- pati 'yang Malampaya agreement. Iyang mga bagong agreement, it does not reach my table.

Sinabi ko na ayaw ko, inyo 'yan. Iyong inyong Tourism department inyo 'yan. Hindi ako nakikialam paano. Sabi ko lang linisin mo then you spend money something like one billion.

Kayo magsagot niyan. Huwag mo akong pasagutin. Kaya ako malakas magmura even against ABS-CBN for being a son of a b**** also. Tinanggap 'yung mga pera namin hindi naman pinalabas 'yung... T***** ABS-CBN na 'yan.

Tinanggap aming pera pero hindi naman pinalabas 'yung aming... Ang pinalabas nila 'yung kay Trillanes na ginamit 'yung mga bata which is prohibited. And yet there was a restraining order to all not to publish it. ABS-CBN, despite of that order, showed that black propaganda at maraming garbage sa inyo eh.

So 'yung lisensya ninyo, franchise, hindi personal 'to. Marami man. Ako, Escudero. Lahat man kami. You are guilty of fraud, defrauding us. Ako personal, two million.

Ang nagtulong isa sa akin, o patulog-tulog kaagad para... Governor. Pinsan man. Give... Ako hindi ko lang masabi. Iyong may-ari ng airline? Iyong mga construction? Hindi ko tinanggap. Tanungin ninyo. Mga Davao lang pati 'yung mga local niyo.

Kaya ako hindi naman ako naniwala na manalo talaga ako pero I never thought na ganun kalaki ang boto na makuha ko. Wala akong pera. Ang nagtulong lang sa akin really --- huwag kang ma -

-- huwag kang ma-ano gov ha. Tatal nagtulong ka man sa akin sa pera pero medyo kulang man 'yun. *[laughter]*

Iyong mga tao lang wala akong --- wala ang... Kaisa-isa kong --- dalawa. Governor si Imee pati si Abet Garcia ng Bataan. Wala akong ni isang municipal. Chavit. Wala akong isang barangay captain. Manila, ni wala akong isang konsehal. Cebu, doon sa hometown ng tatay ko, Danao, wala except 'yung mga Duterte doon. Iyon ang...

Corruption, masiguro 101 percent. Kaya kaya kong magsabi na p***** i** kayo, l**** kayo. Iyang Customs na 'yan. Sabi ko sino pa? Maraming military man. NFA, ilagay ko diyan military din para isang salita lang.

Ang mga military mabuti pa, kasi sigurado trabaho nila. Pag-retire nila tapos mabait ka, sigurado. Punta ng military. But ang military isang salita lang. Pagsabi ko kay Del Rosario, sabi ko --- sabi ko, "Iyan linisin mo iyan."

Sa pulis lang tayo nagkakaroon ng problema because marami sa pulis nakapasok na mga gangster. Hindi naman kasalanan 'yan ng organization eh. Iyang mga maldito gani na hindi mo masilip na 'yung iba outright may kaso.

Diyan tayo nagkakaproblema sa drugs because it is really money. That is why corruption sa itong droga mahirap kay wala tayong pera. Pera-pera 'yan.

A barangay captain kung papasok sa droga with a capital of about 100,000 sabihin ko sa'yo in three months time, milyonaryo 'yan. Kaya madala talaga ang ano --- mapera eh.

Hindi na sila ngayon na-beholden sa patron nilang mayor ganun. Noon, mayor, mayor. Ngayon kanya-kanya. "Huwag ka na maghingì, magnegosyo ka na. Ito 'yung capital." Kaya lahat.

Alam mo, sa totoo lang. Nandoon ka ba 'yun Mayor, 'yung pinatawag ko kayo sa Malacañan? Iyong lahat city mayor? Were you there? 'Di ba kinulong ko kayo sa isang kwarto? Pinagsasabihan ko...

'Diba sabi ko, "Dito tayo." Sinara ko lahat. Sabi ko sa harap ng city mayor. "P***** niyo huwag kayong papasok diyan. Yayariin ko kayo." O ilan 'yung mayor na... Ewan ko kung ilang mayor namatay basta ako wala ako diyan, mga pulis tanungin ninyo. *[laughter]* Baka kanila 'yan.

Lalo na si... U*** na mayor ng Iloilo, Mabilog. O, nandoon 'yun siya. Nung tinanong --- sabi niya galit ba ako sa kanya? Sabi ko, "Sabihin mo sa p***** i** 'yan siya ang isunod ko." Nawala.

Ngayon, swerte 'yung vice mayor. Mayor na siya. *[laughter]* Kaya gusto mo, huwag naman nang tingnan 'yung kung sinong character ng mayor mo. Basta nasa droga, dikit ka doon kay mamamatay talaga 'yan. Ah tingnan mo.

When you begin to kill your own policemen tapos 'yung mga military, 'yung mga... May isang military na hanggang ngayon hindi namin makita-kita. Pero 'yung dalawang pulis nakita doon sa Ozamiz binaon diyan lang sa likod.

Hingi --- maghingì ka talaga ng... Sa Bisaya maghingì ka ng "yayay." Nagapangita ka gyud og yayay. Sakit ba. Kaya nagwa-warning talaga ako sa lahat. Lay off sa drugs.

Huwag kayo diyan kasi mag-away lang tayo, magkalaban lang tayo. At patayin mo na ako kasi 'pag hindi, paabutan kita ng isang kanto, patay ka talaga. Iyan ang igarantiya ko sa inyo. Huwag diyan.

So 'yan ang siguro ang... Tapos naman ako. Tapos na ako sa...

Ang akin lang is this is a beautiful place. It can provide. It is a resort. Alam mo ang sabihin ko? Sa pati mga barangay dito 'yan, just follow rules. Wala tayong...

Because those are properties of the national government. It is not owned by the local governments. Baka diyan kayo nagkamali. The coastal... Iyang easement na 'yan, that is government, national.

So 'yung resort ninyo, you just follow. Drugs, lay off. Just follow the rules at kung may problema kay nakikita ko ngayon. Ay kung ganun ang sitwasyon, wala kayong pag-asa.

This has to be solved by --- hopefully, Insha'Allah --- but mga siguro second quarter of next year. Kay pagka hindi, sabihin ko talaga. If there's nobody ready for that to improve tapos hindi matapos-tapos 'yang interruption, I will allow other players to enter and I will allow them to buy you out and I will exercise the right of the state to eminent domain.

Kukunin ko 'yan, ibigay ko sa malalaking players. Sabihin nila, "Ah kasi mayaman." Eh mayaman naman talaga 'yan. Estudyante pa ako mayaman na 'yan sila --- si ano. What the... Sabi ibigay ko sa mga 'yan. Wala akong sinisilbihang mayaman. I do not.

Sabi ko nga, I do not have friends to keep, inaalagaan ko. Wala ako diyan. So tapusin natin 'yung problema ninyo. Otherwise 'yung pagbisita ko balewala. Eh ba't pa ako pumunta dito kung wala lang rin akong --- if I cannot solve anything here?

So 'yung mga adik dito i... Sige taas inyong kamay. Para mag-ano lang. *[laughter]* Ma-advise ko lang kayo. Ngayon kung mamatay diyan nakabulagta...

Alam mo bakit? Two minutes. Hirap ang bayan natin. Walang trabaho. Ang mga kababayan natin lumalabas. They go out of the country to work. Alam mo, pagdating nila doon sa lugar nila, it's a new culture, new...

And ang Arab kasi... Hindi... It's not a... The Muslims are good pati dito. Mga kapatid natin 'yan eh. The Arabs, pagka slave ka, you are bought from the slave markets of Africa or a paid domestic helper, physical abuse and rape is a reality.

Kaya makita mo sila, sabi ang tulog nila three hours lang. Kasi bakit? Pagkatapos ng amo niya 'yung bahay, palinisin 'yung bahay ng daughter-in-law then palinis 'yung asawa ng may-ari.

And they endure brutality. Walang sustenance because... Ang pagkain hindi naman talaga magkasya sa bunganga eh. And they abuse --- they are abused and they keep silent and they endure because they have to send money to their children.

If one family loses the wife, the mother because the mother has to work abroad, that family becomes dysfunctional. 'Pag ang bahay walang nanay, 'pag ang tatay pumunta rin at iiwan lang 'yung mga anak sa mga kapatid, pinsan, minsan sa kapitbahay.

And they go there to work, being raped, abused, degraded --- the degradation and robbed of their dignity. And yet tinitiiis nila 'yan. Kaya malakas doon ang pills. Magbaon 'yan sila ng pills eh. Pabaunan talaga 'yan sila ng recruiter ng pills.

Iyan sa kanila ginagawa ang katawan nila ang pinupusta. Tapos ang pera dito na ipinadala sa mga anak nila para makapag-aral.

Alam mo 'yang mga demonyo na 'yan, 'pag nalaman nila 'yung bata diyan sa neighborhood --- it could be Pandacan, Tondo or whatever. Ginaganun nila 'yan. Lalo na sa squatters area.

Alam ko. Sabi ko 23 years mayor. Hanggang bumigay 'yung bata. So 'pag bigay 'yung --- bumigay, adik na. Problema na.

Sa paguwi ng nanay pati tatay, kasi cellphone lang man, "Oo, ma, okay." Iyon pala sabog na araw-araw.

Paguwi nila dito, makita nila their sacrifices. Nagsakripisyo sila ng ganun tapos ganun ang ginawa --- ng nangyari sa anak nila. P***** i** napaka-inutil naman itong gobyerno na ito if I will allow it. I will not. You will pay. Wala akong ano diyan.

But sinabi ko sa inyo, do not do it because I will kill you. Lumayo kayo. Magkapera ka diyan, alam ko. Makabili ka ng mga Hermes, 'yang makita mo napaka-corny ng mga p***** i**. Minsan makakita ako naka-Hermes 'yung belt, sapatos, ah...

Na hindi naman profiling. Pero kung kilala kita, diyan ka nakatira, bigla kang maka-kotse ganun, droga ito. Sigurado. Overnight? Bantay ka diyan. Akala mo siguro hindi --- walang nagbabantay.

Makakita ako ng tao naka-Hermes tapos ganun ang itsura. Pangit pa sa lahat ng pangit. Buti gwapo kay pareho kay mayor, ang tisoy. *[laughter]* Totoo. Umalis kayo diyan, umalis kayo kasi hindi talaga ako payag.

This policy of mine will reign --- will be... Will reign until the last day of my term. Wala ako diyan sa human rights-human rights na 'yan. Tingnan mo kung makulong ako 'di makulong.

Dito ako sa Iwahig. *[laughter]* Iyong kulungan niyo diyan o, pasyal-pasyal mo 'yung mga tao diyan. Diyan ako. Marami pang maliligo diyan na mga magagandang babae. Iyong iba ginatangal 'yung bra.

Kaya pala ito si Roy Cimatu --- General 'yan eh. Kaibigan ko. Siya 'yung DENR. Sabi ko, "Roy, puntahan mo nga doon. Ayusin mo 'yung Boracay." Environment 'yan eh, sa kanya. "Yes, sir." "Saba diha. Yes sir, yes sir." Kaibigan ko talaga 'yan. Nagmo-motor 'yan. Dumating kami dito noong unang pa --- kaganda ng daan.

Kaya next day nandiyan na siya sa front page. Naglalakad na sa beach pero 'yung mata --- kaya 'yung medium ng TV pati camera, bantay ka diyan. Naglalakad siya kunwari pero ang mata niya nakatingin doon sa dalawang naka-bikini na puti. Tinawagan ko, "Roy, akala ko ba nililinis mo 'yung..." "Oo, nandito na ako."

"Bakit sige ka pasyal-pasyal diyan punta sa mga magaganda? Mag-trabaho ka na."
"Nagtatrabaho na nga." Sabi ko, "Ang mata mo doon nagpapasyal ka sa beach. Nakatingin ka sa naka-bikini."

You know, itong ano ninyo, linisin lang ninyo. Huwag lang ninyo i-overload. Huwag ninyong i-overload. Bantay kayo diyan. Boracay is a classic case of overloading. It can carry only so much people.

Punuin mo 'yan with all their waste and with all the ano, babagsak 'yan. That's why it's a controlled --- lalo na if it's a --- underground. Hindi mo pwedeng ano 'yan eh. You have to control the number. Pahintayin mo sila.

Do not allow 'yung mga hotels near sa easement. Ipalayo mo. Sabihin mo talaga doon kayo sa malayo. The beach, it should remain to be --- dagat talaga para sa tao. It's a property of the national government. Nobody can claim ownership of that.

So it's our duty to clean. But if you really want, do not make it dirty. Kasi 'yang nakita mo, pagawa ng hotel tapos ang popo nila diretso doon sa dagat. Magdaan man 'yan ng water treatment. Patayin 'yung germs diyan sa poo tapos itapon.

Nung nakita ko --- kampanya 'yun eh. Tapos nagtindig ako doon sa beach. Baho ma'g t** ning (It smells like poop)... Akala ko nakatapak ako ng --- baho'g t** man ning lugara ni (this place smells like poo).

Anong --- what's the come-on here? Pagganun ko sa tubig --- alam mo sabi ko? Alam ko na na ang tapunan na nila diretso na sa dagat. So it's crawling with bacteria. Kaya sabi ko you have to close it.

Ngayon, maganda na. Ngayon, sabi nila na, "Eh paano kami mabubuhay kung..." Sabi ko, kalma lang tayo but --- just do what... You protect your crown jewel ng Palawan which is really 'yung mga magagandang lugar. Avoid overcrowding. Iyang El Nido na 'yan, iba. Ganun. Diretso.

So I'm giving notice also to all hotels nag-operate diyan sa dagat. Huwag ninyong itapon 'yung tubo ninyo diretso. If you want to build a hotel, add another so many million to have a water treatment.

Grabe ang ano. Sa ibang lugar, mainom mo pa. Punta ako doon sa Canada. Galing kami ng water treatment tapos na lumabas 'yung tubig. Meron doon mga cups. Cup --- plastic cups. Nagkuha 'yung supervisor doon --- nagkuha ng tubig.

Sabi niya, "This is the water that you saw. You can drink it." "No. *[laughter]* I will only drink the urine of the Filipino." *[laughter]* Mag-inom man lang ako Pilipino. Bakit ko suyupin 'yung t** ninyo diyan? *[laughter]* Pero malinis na.

But it's not too expensive. I-control lang muna ninyo. I-control ninyo. At saka huwag malapit sa dagat kasi they tend to...

So 'yan --- kaya ako nagpunta dito just also to give you the advice and my promise --- my solemn promise that will I do something about your energy.

I just want to talk to your people. *[applause]* And this is the second time that I have visited your place. Meron kaming records. Nanalo ako sa Puerto Princesa. Salamat. *[applause]*

Ngayon, 'yung mga --- 'yung ayaw sa akin mga durugista, 'yan, 'yung mga hotel ninyo na itapon ninyo 'yung t** ninyo diyan. Bilib naman ako ng stamina nitong mga puti. Maski na siguro naga lutaw-lutaw na diha, ah diretso.

Wala namang taga-rito naliligo diyan. Alam nila eh. So kindly just --- isang ano lang ako. Maski ako. Follow rules. Period. Wala... Make the day perfect. Do not look for trouble. Just follow the law.

We are all human beings --- a Moro, a Visayan, Hiligaynon. Kayo dito Tagalog. Tagalog kayo but there's a peculiar dialect here na mahirap anuhin --- to master. Iyong mga locals dito, maganda 'yan. Worth preserving.

If I were you, you encourage your children to use the dialect. Ma-ano --- masayang kung mawala. Iyong isa diyan 'yung Chavacano. Iyan 'yung --- maganda 'yan. Colloquial na Español. It's more --- maganda pa.

Turuan mo kami, Myra. Bababa ako diyan kasi... Sabi ko noon na, "May asawa ka ba? Kasi hiwalay ako sa asawa." Hiwalay man 'yan siya sa asawa niya. Sabihin natin ang totoo, Myra. Do not --- do not lie.

Kaya sabi ko --- "O ano?" Sa publiko, sabi ko, "Ano? Anong desisyon mo?" Hanggang ngayon, wala. Ibig sabihin ayaw ng tao.

Mayor ako noon. Baka ngayon ano na --- punong barangay na man ako ma'am. Medyo qualified na siguro tayo. *[laughter]*

Salamat ha? And just kindly remember the --- just follow rules. For the hotels and the resorts, follow rules. Wala talaga kayong problema sa akin. Ito, 'pag nothing will happen, I'm putting on notice everybody.

I will either do some radical changes. Bibilhin ko 'yung franchise ninyo at government price. Then I will invite the big ones. So better do something about it. Produce the capital. Mahirap kasi magpatakbo ng ganito kooperatiba.

It's very hard to raise money. Kaya nag-coop. Kooperatiba gud. Kooperatiba dito sa... But 'yung gusto mo talaga --- if you want to transcend to the next development demands, you have to adjust sa energy. You have to adjust.

Remember that we are buying the oil. It is not given free. But let us pray together na may ma --- then that would be. May buffer na tayo.

'Pag mag-increase sila, sabihin, "O maintain lang kasi meron tayong reserves. Just maintain the price." Ipaubos mo sa tao. Tatal para sa tao naman talaga 'yan. Iyan ang ano ko.

Salamat, Mayor. Salamat, Gov. Salamat sa inyo. *[applause]*

---END---